

Asif Rüstəmli
Filologiya elmləri doktoru,
professor

(əvvəli ötən sayımızda)

Abid Tahirinin bu monoqrafiyası Azərbaycan mühacirət mətbuatı tarixində ilk irihəcmli, daha geniş ariealı əhatə edən, yeni elmi məlumatlarla zəngin, dəyərli və sanballı araşdırmadır. Bəzən ayrı-ayrı qəzet və jurnallara həsr olunmuş məqalələr janr etibarilə müstəqil əsər təsiri bağışlasa da "Azərbaycan mühacirət mətbuatı" ikicildliyi mövzu, məzmun və mahiyyət baxımından bir-biri ilə içdən bağlanaraq elmi sistem məcrasında monoqrafiyanın sərt tələblərini özündə ehtiva edir.

"Azərbaycan mühacirət mətbuatı"nın birinci hissəsində müəllif 1923-cü ildə İstanbulda fəaliyyətə başlayan "Yeni Qafqasiya" jurnalının ideoloji istiqamətinə, mövzularına, yazarlarına xüsusi toxunmuş, SSRİ Dövlət Birləşmiş Siyasi İdarəsinin rəis köməkçisi Petrosyanın bu dərgi ilə bağlı ciddi tələş keçirməsi, Azərbaycan mühacirlərinin ən populyar mətbuat orqanını qapamaq üçün Türkiyə rəsmilərinə müraciətlərini qeyd etmişdir. Səbiq SSRİ rəhbərliyinin Mustafa Kamal Atatürk hökumətinə israrlı və təkidli tələblərindən sonra "Yeni Qafqasiya" jurnalı 1927-ci ilin sonunda, dördillik səmərəli tarixi fəaliyyətdən sonra nəşrini dayandırmaq məcburiyyətində qalmışdır.

"Azərbaycan mühacirət mətbuatı"

monoqrafiyasının I cildində müəllif "Azərbaycan" (Paris), "Azərbaycan" (Ankara), "Odlu yurd" (İstanbul), "İstiqlal" (Berlin), "Azərbaycan yurd bilgisi" (İstanbul), eləcə də II cildə "Prometey" (Paris), "Qafqasiya" (Münhen), "Birləşik Qafqasiya" (Münhen), "Azərbaycan" (Münhen), "Türk izi" (Ankara), "Türk yolu" (Ankara), "Türk amacı" (Ankara), "Mücahid" (Ankara), "Azəri-Türk" (İstanbul), "Ana dili" (Bonn), "Azər" (Berlin), "Aydınlıq" (London) və digər mətbuat orqanlarının zamanı, məkanı, tarixi, taleyi, təsisçisi, nəşiri, yazarı, dövriliyi, məsləki, məramı, məfkurəsi, hədəfi, problemləri haqqında yığcam və dəqiq məlumatlar sərgiləmişdir. Geniş mühacir yazarlar, siyasətçilər, tarixçilər, ictimai xadimlər, ziyalılar arealını, mühitini gündəmə gətirən A.Tahirli bu araşdırmalarında ilk dəfə onların zəhməti, fədakarlığı, yaradıcılığı, ictimai acıları, məhrumiyyətləri, vətəndaş mövqeyi, ideoloji baxışlarını sistemli olaraq təhlilə cəlb etmiş, ümumi panora-

MÜHACİRƏT MƏTBUATIMIZIN MÜQTƏDİR MÜCAHİDİ

mı obyektiv dəyərləndirməyə təşəbbüs göstərmişdir.

Mühacirət mətbuatı mövzusu ilə əlaqədar Abid Tahirinin ən monimental monoqrafiyası 2005-ci ildə "CBS" Poliqrasiya Mərkəzində çap edilən "Azərbaycan mühacirət mətbuatında publisistika" (1921-1991) adlı elmi-nəzəri aspektdə yazdığı əsəridir. Əslində monoqrafiya eyniadlı doktorluq dissertasiyasının tədqiqat cəbbəxanası, elmi strukturu əsasında nəşrə hazırlanmışdır.

Xatirimdədir, on beş il əvvəl, 2005-ci ilin baharında BDU Jurnalistika fakültəsinin Mətbuat tarixi və ideoloji iş və Jurnalistikanın nəzəriyyəsi və təcrübəsi kafedrasının birləşmiş iclasında Abid Tahirinin "Azərbaycan mühacirət mətbuatında publisistika" (1921-1991) adlı doktorluq dissertasiyasının ilkin müzakirəsinin keçirilməsi qərarı almışdır. Həmin ərəfədə Abid müəllim mənimlə görüşərək təxminən belə bir sual verdi: "Cahangir Məmmədlini tanıyırsınız mı?" Ona bildirdim ki, şəxsi tanışlığımız olmasa da, mətbuat vasitəsilə yaradıcılığına yaxşı bələdəm. Bir az fikrə getdikdən sonra Abid müəllim dedi ki, iclasa Mətbuat tarixi və ideoloji iş kafedrasının müdiri Cahangir müəllim sədrlik edəcək. O, şərt kimi Sizin iclasda iştirakınızı və çıxışınızı vacib saydı.

Uzun illərdən bəri

yaradıcılığını yaxından izlədiyim, hər bir uğuruna ürəkdən sevindiyim dostuma sevgi və məmnunluq hissi ilə iclasda mütləq iştirak edəcəyimi bildirdim...

Aprelin sonuna yaxın, günortaya az qalırdı... Jurnalistika fakültəsinin konfrans zalı tanınmış mətbuat tədqiqatçıları ilə dolu idi. Doktorluq müdafiəsini andıran ilkin müzakirəyə dekan Yalçın Əlizadə, kafedra müdirlərindən Cahangir Məmmədli, Həmid Vəliyev, Şamil Vəliyev, professorlardan Xeyrulla Məmmədov, Vaqif Sultanlı, Xələddin İbrahimli, Nəsiman Yaqublu, Alxan Bayramoğlu, Pərvanə Məmmədli, Qafar Çaxmaqlı və b. təşrif gətirmişdir. Bir sözlə mövzu üzrə yüksək ixtisaslı mütəxəssislərə qapılar taybatay açılmışdır.

Polemik düşüncələr, mübahisəli suallar Abid Tahirinin sabit, təmkinli xarakterini, mübariz əhval-ruhiyyəsini məcrasından çıxarda bilmirdi.

Mövzunun tarixinə, mahiyyətinə, incəliyinə dərinləndirən bələdlilik, peşəkar münasibət, iddiaçının təhlil və dəyərləndirmə bacarığı özünü büruzə verirdi. A.Tahirinin "Azərbaycan mühacirət mətbuatında publisistika" adlı doktorluq dissertasiyasının müzakirəsində mənə də söz verildi. Xatirimdədir, müzakirədə vurğuladım ki, Abid Tahir-

lini Azərbaycan mühacirət mətbuatı sahəsində respublika üzrə bir nömrəli mütəxəssis hesab edirəm. Bu qənaətə gəlmək üçün onun indiyədək nəşr etdirdiyi "Azərbaycan mühacirəti", "Sözlə yarananlar, sözü yaşadanlar", ikicildlik "Azərbaycan mühacirət mətbuatı", "Deyilən söz yadigardır" və "Azərbaycan mühacirət mətbuatında publisistika" monoqrafiyaları yətinlə əsas verir. A.Tahirinin böyük bir dövrü əhatə edən bu doktorluq işi onun uzun illərdən bəri apardığı səmərəli axtarışların, sö-

zün əsl mənasında fədakarlığın, mücahidliyin, gərgin və halal zəhmətin məntiqi nəticəsidir. Tədqiqat işində zəngin məxəzlər, sanballı mühakimələr, dərin təhlil və dəyərli elmi-nəzəri qənaətlər yer alıb. Dissertasiya mükəmməl struktura malikdir və dil-üslub məziyyətləri ilə cilalanmışdır. Nə qədər mübahisəli görünsə də, doktorantın Azərbaycan mühacirət mətbuatının tarixini böyük Cəlil Məmmədquluzadənin "Molla Nəsrəddin" jurnalının Təbriz (1921) nəşri ilə başlamasını bu gün elmi yenilik hesab etmək olar. İlkin müzakirədə ciddi polemika da ona rəvac verirdi ki, elmimizə zəngin araşdırma təcrübəsinə malik, istedadlı və cəfəkeş bir elmlər doktoru gəlir.

Abid Tahirinin elmi xidmətlərindən söz açılarda

xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, o Azərbaycan milli mətbuatının görkəmli nümayəndəsi, ictimai xadim, siyasi mühacir Ceyhun Hacıbəylinin həyat və yaradıcılığının sistemli araşdırılması ilə elmə gəlmiş, ilk dəfə onun "Hacı Kərim" povestini nəşrə hazırlayaraq oxuculara ünvanlamışdır. Mühacir dramaturq Abay Dağlının "Füzuli", "Dədə Qorqud", "Okullular", "Əsir ruhlar" pyeslərini qeyd və şərhərlə çap etdirmişdir. Dünya türklərinin birliyinə, bütövlüyünə öz "Tərcüman"ı ilə müstəsna xidmətlər göstərmiş İsmayıl bəy Qaspiralının həyat və yaradıcılığını tədqiq etmiş, mühacirət mətbuatında onun haqqında dərc olunan elmi-publisistik mate-

rialları xronoloji ardıcılıqla toplamış və araşdırmışdır. Nadir arxiv materialları əsasında general İsmayıl bəy Qutqaşının həyatı, hərbi xidməti və yaradıcılığı haqqında monoqrafiya yazmış, onun cəsurluğunu, igidliyini, yurdsevərliyini danılmaz faktlar əsasında qabardaraq gənclər üçün vətənpərvərlik örnəyinə çevirmişdir.

Abid Tahirinin "Azərbaycan mühacirət mətbuatı" (1921-1991) adlı məlumat-soraq kitabında (2007) ilk dəfə olaraq 66 mühacirət mətbuat orqanları - qəzet, jurnal, almanax, bülleten haqqında ətraflı məlumat verilmiş, bu nəşrlərin mətbuat tariximizdəki yeri və əhəmiyyəti təhlil olunaraq dəyərləndirilmişdir. Onun "Mətbuat: aynamız və salnaməmiz" ("Elm və təhsil", 2015, 600 s.) adlı kitabı isə mətbuata və publisistikaya həsr edilmiş, yeni və sanballı tədqiqatlardan ibarətdir.

Bütövlükdə Abid Tahirli 17 kitabın, 7 monoqrafiyanın, çoxsaylı elmi, publisistik məqalələrin müəllifidir. Onun "İsmail Gaspıralı dünyası, İsmail Gaspıralı dehası" (2014, 224 s.) monoqrafiyası İstanbulda "İleri yayın evi"ndə böyük tirajla, nəfis şəkildə nəşr edilmişdir. Çoxcildlik "Milli Azərbaycan Ensiklopediyası"nın məsləhətçilərindən biri, ikicildlik "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası"nın həmmüəllifidir. O, eyni zamanda elmi-pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmuş, müxtəlif vaxtlarda Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında mühazirələr oxumuş, Bakı Dövlət Universitetinin və Xəzər Universitetinin Jurnalistika fakültələrində dərs demişdir.

Abid Tahirli Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun (EIF) qrantına (N.Cabbarlı ilə müştərək) layiq görülmüş, 2017-2019-cu illərdə "Azərbaycan mühacirət ədəbiyyatı: təşəkkülü, inkişaf mərhələləri və problemləri" adlı layihəni yüksək peşəkarlıqla işləyərək EIF-ə təhvil vermişdir.

Əməyi Respublika Prezidentinin sərəncamı ilə yüksək dəyərləndirilərək "Dövlət qulluğunda fərqlənməyə görə" (2015) medalı ilə təltif olunan Abid Tahirli bu gün də elmimizin, ədəbiyyat-şünaslığımızın tədqiqində və təbliğində öz təvazökar töhfəsini əsirgəməyərək, qütbətdə yaşayan vətən sevdalı soydaşlarımızın milli birlik ideyası ətrafında sıxlaşması üçün mühacirət mətbuatımızın müqtədir mücahidi olaraq müqəddəs məfkurə uğrunda yorulmaq bilmədən mənəvi missiyasını ləyaqətlə, şərəflə davam etdirir.

Yazının əvvəlində Abid Tahirinin yaradıcılığı, həyat və fəaliyyəti ilə bağlı həmkarlarının fikri və mühakimələrini diqqətə çatdırmışdım. Sonda onu deməyi lazım bilirəm ki, Abid Tahirliyə ünvanlanan bütün deyilənlərə, sahib olduğu dəyərlərə o, bir mücahid tədqiqatçı kimi mücadilə edərək nail olmuşdur.